

Mlada Sodobnost

Milena Mileva Blažić

Miroslav Košuta: Trije žrebci.

Ilustriral Damijan Stepančič.

Dob: Miš, 2022.

Kratka sodobna pravlјica v slikaniški knjižni obliki Miroslava Košute, rojenega leta 1936 v Sv. Križu v Italiji, je značilna identitetna pripoved odraslih, ki v slikaniški knjižni obliki postane domnevno otroška. V tujini so take pripovedi poimenovali slikaniške (avto)biografije; o trendu identitetnih slikanic, ki doživlja razcvet po vsem svetu, razmišlja tudi Bettina Kummerling Meibauer v svojem delu *Kako avtobiografske zgodbe postanejo slikanice. Nove smeri v raziskovanju slikanic* (2010). Na osnovi kognitivne teorije Bettine Kummerling Meibauer slikanica vsebuje tudi vse značilnosti t. i. večnaslovniškega pisanja – avtorica za slednje navaja naslednje kriterije: inovativnost, reprezentativnost, estetska zasnova jezika, enostavnost, predstavitev otrokovega izkušenskega sveta, domišljija, večpomenskost in večnaslovniškost.

Ali je slikanica inovativna ali ne, je odvisno od recepcije bralcev; s stališča mladinske literarne vede je slikanica Miroslava Košute *Trije žrebci* del trenda nostalgije, ki je preplavila domnevno otroške slikanice. Ko govorimo o inovativnosti in reprezentativnosti slikanice, torej o tem, ali so v slikanici *Trije žrebci* tema, motivi (na primer čarobni let), motivni drobci (beli, rdeči in črni konj) in slepi motivi (na primer Pegaz, strune nevidne harfe, sončni zahodi) inovativni in reprezentativni za otroke, gre za vprašanje celote, ki

je sestavljena iz že znanih intertekstualnih prvin, vendar je prevladujoča perspektiva avtorja prav nostalgija. Slikanica izpolnjuje tudi tretji kriterij po teoriji Bettine Kummerling Meibauer, estetsko zasnovo jezika; jezik je namreč vzvišen, pripovedovalec je hkrati del literarne realnosti in hkrati vzvišen nad njo. Avtor predstavlja temo "otročstvo", ki se v mladinski literarni vedi imenuje svetinja otroštva, zato sta tudi jezik in slog vzvišena, čeprav ne vedno (beseda žrebec, na primer, je večpomenka, ki ima lahko pejorativen pomen, zato bi bil slogovno močnejši simbol konj). Tudi četrti kriterij, enostavnost, je izpolnjen – verbalno besedilo, ki je slikovit prevod vizualnih podob v besedni jezik, je kljub večžanrskosti (avtobiografija, pravljica, *roman à clef*, spominska pripoved ...) in kljub dvodimenzionalnosti linearno in napisano tako, da dominira tradicionalna perspektiva, ki se kaže na primer v motivih modrih starcev, mogočnega kralja, najstarejših brad, po drugi strani tudi v pogledu na mater, pri katerem lahko najdemo podobnosti z Marijinim kultom ali s Cankarjevo podobo matere. Glede na peti kriterij, predstavitev otrokovega izkušenskega sveta, ugotovimo, da avtor v pričujoči slikanici predstavlja svoj izkušenski svet s stališča odrasle osebe, perspektiva je adultizirana – gre torej za intencionalno, ne pa imanentno perspektivo otroka. Pri motivu črnega žrebička (tukaj je primerno uporabljena beseda – žrebiček) je opaziti morebitni paralelizem ali pripovedovalčev alter ego. Zanimivo je tudi, da je del te kratke sodobne pravljice napisan v dvojini, najprej z očetom (na primer "Na pomlad sva z očijem ..."), potem "z ognjenim žrebcom" (na primer "Letiva pa v vse štiri strani neba."). Pri šestem kriteriju, domišljiji, ugotovimo, da avtor izbira slogovna sredstva, ki se navezujejo na ljudsko pravljico, vendar je motiv čarobnega leta eden najpogostejših motivov v ljudskem izročilu, od zbirke arabskih pravljic *Tisoč in ena noč* do danes. Sedmi kriterij je pomemben, to je večpomenskost – kratka sodobna pravljica Miroslava Košute omogoča pluralizem interpretacij; na ravni vsebine je besedilo v celoti večpomensko, denimo motiv leta dobesedno kot letenje (z letalom) ali metaforično (otročstvo, sanje, spomin, želja ...), nekakšno proustovsko iskanje izgubljenega časa oziroma izgubljenega otroštva. Pri zadnjem, osmem kriteriju, večnaslovniškosti, Bettina Kummerling Meibauer navaja, da številni avtorji za odrasle pišejo tudi za otroke, da je besedilo za otroke hkrati namenjeno tudi odraslim in da so knjige za odrasle intencionalno namenjene dvojnemu naslovniku. Tudi večnaslovniškost je značilnost obravnavane slikanice Miroslava Košute.

Philippe Lejeune je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja v svojem znamenitem eseu *The Autobiographical Pact* razmišljal o avtobiografiji;

slednjo napiše resnična oseba v zvezi z lastnim bivanjem, pri čemer je v ospredju njeno individualno življenje, zlasti zgodba o njeni osebnosti, ki bi lahko bila tudi literarni avtoportret. Kot značilnosti avtobiografije Lejeune našteje lastnosti, ki jih lahko apliciramo tudi na kratko sodobno pravljičnico Miroslava Košute. Po jezikovni obliki gre za pripoved v prozi in *Trije žrebci* ustrezajo tej definiciji, čeprav je pripoved, jasno, stilizirana. Obravnavana tema avtobiografije je individualno življenje, gre za zgodbo o osebi. Avtor v slikanici hkrati obravnava svoje realno življenje (življenje onkraj slikanice) in irealno življenje (v domišljiji – v slikanici). Leti na Pegazovih krilih ali na krilih domišljije, s čimer konkretizira Shakespearjeve verze iz *Viharja* “iz take smo snovi kot sanje” ali Žižkovo hipotezo, da nas vodi “zakon želje”. Temu zakonu želje pripomore domišljija, ki prek literarnih simbolov poudarja “sanje”, “svetinje” in “želje” (na primer konji, hruška itn.). Lejeune omenja tudi položaj avtorja avtobiografije: avtor, čigar ime se nanaša na realno osebo, in pripovedovalec sta identična. Pri Košuti kljub avtobiografskemu gradivu pravzaprav ni nujno, da sta pripovedovalec in avtor identična, saj je slikanica – literarno delo – fikcija; avtor je izbral jezikovne simbole, ki ustrezajo literarizaciji. Pripovedovalec in/ali avtor je izbral adultiziran nostalgichen pogled na “svetinje otroštva”, ki so dodatno poudarjene že na začetku s smrtjo matere, s spominjanjem in sklicevanjem na materino pripovedovanje (igra v igri), in sicer v duhu Marcela Prousta – tudi pripovedovalec išče izgubljeni čas in/ali otroštvo. Pripovedovalec in glavni lik sta identična, gre za retrospektivno gledišče pripovedi. Za potrebe fiktivizacije se avtor oddaljuje od doživljajskega v domišljjski svet in obratno, z znano metaforo iz antičnih časov, da krilati Pegaz prenaša pesnike “na krilih domišljije” in tam, kjer se ustavi in udari s kopitom, se pojavi vrelec Hipokrene; tisti, ki pijejo pri tem izviru, dobijo “vir inspiracije”.

Košutovo besedilo temelji na pravljičnem tipu, ki je dejansko literarna univerzalija, saj tematizira človekovo potrebo po dobresednem in/ali metaforičnem letenju, od antike (Ikarjev let) do danes. V številnih pravljičah oziroma slikanicah literarni liki letijo na krilih domišljije, na Pegazu, s konjem (Faeton), na oblaku (*Fantek na oblaku*), z raketo (*Drečjek in trije Maršovčki*), s ptičem (*Čudovito popotovanje Nilsa Holgersona*) ali kot ptič (Ikar), z zmajem, na čarobnih rekvizitih (*Kosovirja na leteči žlici*), na kometu (*Zvezdica Zaspanka*), na metli (*Bi se gnetli na tej metli?*) itd.

Literarni ali pravljični paralelizem v pričujoči slikanici je najbližji pomenu treh konjev (belega, rdečega in črnega) v ruski pravlji Aleksandra Afanasjeva *Vasilisa Prekrasna* (z ilustracijami Ivana Bilibina), v kateri so

konji simbol za jutro, dan in večer oziroma rojstvo, ljubezen in smrt. Besedilo se intertekstualno navezuje na antični mit o Faetonu in njegovem očetu Heliju, bogu sonca, ter o ognjeni kočiji in svarilu: ne se voziti previsoko z zlato kočijo, ki jo vlečejo čarobni konji – zanje se ne uporablja bič, ker drvijo sami. Simbol konjev je najti tudi v *Bibliji*; v Razodetju 6 so štirje konji, in sicer bel (lok in zmagovalec), rdeč (ogelj in meč) in črn konj (tehtnica), konj mrtvaško blede barve (Smrt).

Platon v *Fedri* meni, da je motiv konja simbol za dušo, ki jo povezujejo trije deli, in sicer: voznik (razum) in dva konja, od katerih je eden plemenit in pogumen, drugi pa nečasten in neposlušen. Zato naj se voznik nauči upravljati z dvema različnima konjema. Zanimivo, da se ta binarna metafora pojavlja tudi na panjskih končnicah, pri Pegamu in Lambergarju, ko ima Pegam na eni strani angela, na drugi hudiča, Philip Pullman pa v *Severnem siju* to dvojnost poenoti v enojnost – vsak ima svojega (enega) demona, tudi glavna literarna junakinja. Zanimivo je, da Miroslav Košuta pravljičjo zaključí intertekstualno, v slogu Platona, in omeni dva konja (srebrnega in črnega): “In mi je, kot da sta naenkrat ob meni tudi ostala dva iskra žrebca mojega otroštva, Srebrni iz poletov v hruško in snežno beli Črnuhec, ogrnjena s toplino zvezdnatega neba, ki se širi od našega gnezda po pobočju hriba in nad temačno dolino, z nje pa drsi na morje in čez širni svet. Po licih mi polzijo solze sreče, kot da se mi je v očeh nabrala vlaga oblakov, skozi katere sva letela.” Ta zaključek lahko razumemo vizionar-sko; ne le kot pozunanjenoto notranje potovanje, ampak tudi kot meditacijo, poetično večnaslovniško avtobiografijo, osebni esej.

Slovesni slog slikanice je sicer še posebej izrazit ob desetih svarilih (na primer “z upanjem, da bo nekoč lepše”; “z upanjem, da bodo vsi otroci imeli svoj dom”), ki so ganljiva in potrjujejo hipotezo o večnaslovniškem pisanju in biblijskem slogu. Zaradi pripovedovalčevega naštevanja desetih “upanj” na boljši in lepši svet je besedilo tudi rahlo zavezujoče oziroma nekakšen manifest, je pa tudi pacifistično (“z upanjem, da bodo vojaki kvečjemu svinčene igračke, pa še ti brez tankov in topov, letala le potniška in jadralna, rakete za osvajanje vesolja ...”). Ob koncu bi izrazila mnenje, da se pripovedovalec, ki ni nujno avtor, morebiti z izbiro jezikovnih sredstev, slogom in perspektivo na ravni metaforične popkovnice čutno poveže z notranjim otrokom, zato ima večnaslovniško besedilo tudi pomen čutne predstave (Hegel).

Miroslav Košuta v slikanici *Trije žrebci* prevaja vizualni spomin na otroštvo v verbalni jezik s perspektive odraslega. Njegova slikanica, ki tematizira identitetno zgodbo, je večnaslovniška in večžanrska, intencionalno

je namenjena otrokom, imanentno pa odraslim. Na koncu avtor zaključi optimistično, češ da naj bi otroci živeli v svetu brez vojn, kar je plemenito in pacifistično, žal pa so vojne del sedanjosti v svetu, tudi v Evropi. Naj mladi in/ali odrasli bralci presodijo, ali bo plemenito sporočilo odmevalo in kako.